

כרחק יש כאן חבורה, ורק מספקין אם גם הדם בא ע"י החבורה.

אבל אטו לסימנים הוא צריך שיש כאן חבורה, וגם אין זה דרכו ומשמעות לשונו של רש"י! ויותר נראה שמקומן של שלשה תיבות הללו, בדיבור הקודם, במה שכתב שם: "דם מיפקד פקיד ... כנוס ועומד ... אלא שהפתח נעול בפניו ופותחין לו ויוצא (וכאן צ"ל) "שהדופן מתפרק מחבורו", ונשתרבו לכאן.

ולולא מסתפינא היה נלפענ"ד שכאן אתה צריך להיות דורש את הנקודה, רצוני לומר, שנקודתן של התיבות הללו היא: "שהדופן מתפרק מחבורו", וביאורן שע"י "הדופן" של כותלי הרחם "שמהודפין מכח ביאתו" עי"ז "מתפרק" — הדם — "מחבורו", שהוא מחובר ונבלע בדופני הרחם. ובלשונו הזהב של רש"י בא בזה לבאר מה שחקרו התוס' כאן בד"ה דם מיפקד פקיד או חבורי מיחבר, מהו האיסור של חבורה, שמשום צובע אין שייך לא כאן ולא במילה, דמאי צובע איכא הא לית ליה עור?.

וטעמא דר"ת, דהוצאת דם חשובה נטילת נשמה, כי הדם הוא הנפש, וכשנוטל מקצתו נוטל מקצת נשמה, עכת"ד, ג"כ אינו מחוור כל כך, מפני שבאיברים החיצונים, לא מסתברא לומר שיציאת דם גם מועט, עושה נטילת חיוני, וזה שייך רק בשחיטה וכיו"ב, וכל שכן שלא שייך לומר ביציאת דם בתולים, שמתחילתו עומד לצאת, וכך היא טבעיות של עולם — שיהא בזה סוג של נטילת נשמה.

לכן ביאר כאן רש"י בלשונו הזהב ובקיצור נמרץ, דאיסור חבורה כאן, הוא משום שע"י הדוף האבר בכותלי הרחם, מתפרק הדופן מחבורו, ואם כן יש כאן משום "מפרק" שהוא תולדת "דש", ואע"ג דאין דישה רק בגידולי קרקע, אכן כמו שבהמה מיקרי גידולי קרקע, כה"ג גם אדם, שנוצר "עפר מן האדמה", [והרי המליצו באשה "שהיא קרקע עולם" (סנהדרין ע"ד, ב'), ועיין לעיל ג', ב' תוד"ה ולדרוש (קמא), וראה תפ"י שבת פרק י"ד או"ק ג'].

באופן דלרש"י, בשמונה שרצים וכיו"ב היכא שיש שם עור בחבורתן חייב משום צובע, בשחיטה חייב משום נטילת נשמה.

והיכא שהדם יוצא מעט, ומאברים החיצונים, ושמתבעו של עולם הוא, כגון במילה (שבת קל"ג),

תשתדל גם להשתמט מלשכב עמו בנדתה, ואולי ישמע אחשוורוש לדבריה, כשתאמר לו דשתנא אנא, דהא עכ"פ הוא מלך, ולא מזוהם פשוט.

ובתרגום מפורש, בכמה דברים הות אסתר צדיקת גם אח"כ כשנלקחה לאחשוורוש, הות עבדת שבתא וכו', וכל פיקודיא דמתחייבין נשיא הות נטרא ע"פ מרדכי, וכמו שנוזכר במהרש"א, ועל זה קאי: "ואת מאמר מרדכי אסתר עושה", מלמד שהיתה מראה דם נדה לחכמים, ולפי שאחשוורוש אהב את אסתר מכל הנשים ותשא חן וחסד לפניו מכל הבתולות, לכן עשה רצונה גם בזה מלשכב עמה בנדתה, אך להזהר מלשבת בחיקו לא היה נזהר גם בנדתה, ויען שמרדכי היה אומן את הדסה היא אסתר, כי אין לה אב ואם, לכן מקטנותה הורגלה לשבת לפעמים בחיקו, כדי לעשות לה להיתומה נחת רוח, וכה היתה גיסה בו גם אח"כ, אך חס וחלילה, לא בנדתה, אלא בטירתה, ולכן על כאשר היתה באמנה אתו, אמר רבא בר לימא, מלמד שהיתה עומדת מחיקו של אחשוורוש, שגם אחשוורוש היה נזהר מלשכב עמה בנדתה, רק מלשבת בחיקו, לא היה נזהר גם בנדתה, אכן כדי לשבת בחיקו של מרדכי כפי מה שגיסה בו מקטנותה, ידעה היטב שצריכה טבילה כדת, ולכן היתה "טובלת" כדת, ואח"כ דוקא, היתה יושבת בחיקו של מרדכי, אבל חס וחלילה מלהיות ביניהם שום דבר מענייני אישות משעה שנלקחה לאחשוורוש, ודו"ק, שעפ"י הדברים ברורים בלי שום עקול ופשע.

סימן יג

בענין דם מפקד פקיד או חבורי מיחבר (כתובות ה:)

"איבעיא להו מהו לבעול בתחילה בשבת דם מיפקד פקיד או חבורי מיחבר" (כתובות ה', ב'). ופירש"י: "או חבורי מיחבר, דם בתולים היוצא על ידי חבורה הוא בא שהדופן מתפרק מחבורו", ע"כ. ואינו מבואר כל כך מאי בעי רש"י בשלשה תיבות הללו כאן, הלא בלעדן מוכן היטב מה דאיבעיא להו, אם הדם בא על ידי חבורה, ולמה הוסיף "שהדופן מתפרק מחבורו"? ואם לתת סימן שיש כאן חבורה, והביא סימן מזה שהדופן מתפרק מחבורו, א"כ על

וכאן בדם בתולים אם חיבורי מיחבר, יש כאן משום מפרק, וכנ"ל, וזהו מה שהתכוון כאן רש"י במ"ש "שהדופן מתפרק מחבורו" וכנ"ל, ודו"ק.

סימן יד

בהא דכתובות כא — עד ודיין מצטרפין

בכתובות דף כא, א-ב איתא: "אמר רב יהודה אמר שמואל עד ודיין מצטרפין, אמר רמי בר חמא כמה מעליא הא שמעתא, אמר לו רבא מאי מעליותא מאי דקא מסהיד סהדא לא קא מסהיד דיינא ומאי דקא מסהיד דיינא לא קא מסהיד סהדא, אלא כי אתא רמי בר יחזקאל אמר לא תציתנהו להני כללי דכייל יהודה אחי משמיה דשמואל, דאיכלע רבנאי אחוה דר' חייא בר אבא לגבן למיזבן שומשמי¹. ואמר הכי אמר שמואל עד ודיין מצטרפין, אמר אמימר כמה מעליא הא שמעתא, אמר לו רב אשי לאמימר משום דקלסה אבוה דאמך את נמי מקלסת לה כבר פרכה רבא", ע"כ הסוגיא.

א) אכן אף לגירסת רש"י ז"ל, עדיין צריך ביאור מה זה שאמר רמי על רב יהודה אחיו דלא תציתו לו למה שאמר משמיה דשמואל, אטו שויה לרב יהודה אחיו שח"ו עלול לשקר משמיה דשמואל מה ששמואל לא אמר זאת מעולם?

ואם כוונתו שהדר בו שמואל, הלא כן היל"ל: "דהדר בו שמואל".

[ומתוס' רי"ד משמע שכן היה גירסתו: "ואמר הכי אמר שמואל עד ודיין אין מצטרפין", ולא גריס כלל הך דאמימר ורב אשין].

ב) למה האריך רמי לומר: "לא תציתנהו להני כללי דכייל יהודה אחי משמיה דשמואל", דמשמעות הלשון מוכיח, דלא תציתו להני כללי דכייל, אולם להפרטים תציתו, [דאל"כ היל"ל: "לא תציתנהו להא דאמר יהודה אחי משמיה דשמואל"], אבל אין אתנו יודע עד מה, איזה כללים ואיזה פרטים יש כאן? אשר להפרטים אנו צריכים לציית ורק להכללים לא נציית.

והנה בקורת כזו של רמי בר יחזקאל על אחיו רב

יהודה, נמצאת בארבעה מקומות בש"ס. כאן, ולהלן בדף ס', ובדף ע"ו: ובחולין מ"ד. ושם ג"כ אמר רמי: "לא תציתנהו להני כללי דכייל יהודה אחי... הכי אמר שמואל (הכי אמר רב)". וכד דייקת בשלשה מקומות הנזכרים, תמצא שאין הכי נמי, שבפרטים שפיר צדק רב יהודה משמיה דשמואל (ומשמיה דרב), אלא, שהוא — רב יהודה — עשה מהפרט כלל, ובזה לא צדק, שאין ללמוד מהפרט על הכלל.

דלהלן בדף ס', לענין אם נתגרשה, והילד מכירה, שכופה ומניקתו, ומיבעיא לן: "עד כמה (אית לן למימר שהילד יודע להכירה), ואמר שמואל שלשים יום", — (עיין חולין מ"ד, א' בפירש"י ד"ה סתם שמעתתיה דרב בדרי בתראי, רב יהודה הוה אמר להו בבי מדרשא, עכ"ל. ומוכח בדף ס', דגם סתם שמעתתיה דשמואל, רב יהודה הוה אמר להו), ופרכינן: "לשמואל כי האי גונא מי משכחת לה?", כי אתא רמי בר יחזקאל אמר לא תציתנהו להני כללי דכייל יהודה אחי משמיה דשמואל, הכי אמר שמואל כל זמן שמכירה", ע"כ. כאן נקל מאוד להבין, דאין הכי נמי דבא עובדא לפני שמואל ואמר שלשים יום, ומזה עשה רב יהודה כלל, דבכל תינוק, כשהוא בן ל' יום הוא מכירה, וע"ז אמר רמי: "לא תציתנהו להני כללי", דהן אמנם שבפרט עשה כן שמואל עובדא בשלשים יום, ולפיכך עשה מזה רב יהודה כלל, על כל התינוקות, אבל בזה לא צדק, דאין ללמוד מפרט ההוא, על הכלל כולו, מפני שהתינוק ההוא, חכם ביותר היה, ואין למדין מפרט ההוא על הכלל: "הכי אמר שמואל כל זמן שמכירה".

וכן להלן בדף ע"ו, לענין המחליף פרה בחמור וכו', עיי"ש ברא"ש בשם רב אלפס, ותמצא שבפרט שפיר צדק רב יהודה משמיה דשמואל, אלא שרב יהודה עשה מהפרט כלל, ובזה לא צדק, "הכי אמר שמואל כל שנולד ספק ברשותו עליו הראיה".

וכן בחולין שם לענין תורבץ הוושט, דרב אמר אם ניקב במשהו, ומקום שחיטה הוא, וכי אתא רמי אמר "לא תציתו להני כללי דכייל יהודה אחי משמיה דרב, הכי אמר רב וושט נתנו בו חכמים שיעור, מכלל דתורבץ הוושט, לאו מקום שחיטה הוא וקאמר במשהו, למעלה עד כמה, אמר רב נחמן עד כדי

שהיו כמה דורות אחריו, אלא גריס איקלע בלא ד', ולא גריס לגבן, באופן שזוהי מילתא אחריתי שמסיים הש"ס מעצמו.

1. כן היא הגירסא הישנה, ורש"י לא גריס דאיכלע ולא גריס לגבן, דאי אפשר לומר שיאמר רמי עדות זו על אמימר ורב אשי

לא צדק רב יהודה מה שהעלה את הפרט לעשותו לכלל, אבל הפרט אמנם אמרו שמואל כמו שאמר רב יהודה משמו, עד כאן הם דברי רמי.

ומסיים הש"ס שבהמשך הזמן כשחזרה ונשנתה הך מימרא דשמואל: אמר אמימר כמה מעליא הא שמעתא אמר לו רב אשי... כבר פרכה רבא. ואבאר את דברי.

הנה לקמן ק"ט, א': "אמר אביי לא שנו אלא ער, אבל דין לא איבר את זכותו, דתני ר' חייא אין העדים חותמין על השטר אלא אם כן קראוהו, אבל הדיינים חותמים אע"פ שלא קראוהו", ע"כ. והיינו כהך דהכא, דמאי דקא מסהיד סהיד לא קא מסהיד דיינא, דהדיין אינו מעיד אלא על כתב ידן, ולא על מנה שבשטר, ובתוס' שם ד"ה לא שנו, הקשו ע"ז מהא דחזקת הבתים, אחד מן האחין שהיה נושא ונותן בתוך הבית והיו אונות ושטרות יוצאות על שמו, אמר רב עליו להביא ראיה, ומסיק ראיה בקיום השטר, [באמת, הפוסקים מסקו דראיה בעדים היא], אלמא דהדיינים אכולה מילתא קמסהדי, ולכן ע"י חתימת הדיינים אנו יודעים שהשטרות שלו, ותיירצו, דהתם ודאי אית לן לומר דדיינים רמו אנפשיהו לאסהודי לגמרי, שהרי היו יודעים שהיה נושא ונותן בתוך הבית וסתמא דמילתא לאו ידיה הוא, הלכך אי לא דידעי דשלו הוא לא היו מקיימים אלא בשם היתומים, עכ"ד. חזינן מזה דהיכא דאולי יש כאן יד יתומים באמצע אז אין הדיינים רק כמקיימים את החתימות, אלא אז אכולה מילתא קמסהדי הדיינים. ועיין לקמן נ', ב': "בידיה דר' בנאי אחוה דרבי חייא בר אבא הוה מטלטלין דיתמי", ע"כ.

ומעתה הכל אתי שפיר כמין חומר, דרמי מסיים כאן, דרבנאי הנ"ל שבידיה הוה מטלטלין דיתמי, כנ"ל, איקלע לגבן למיזבן שומשמי [עבור היתומים הנ"ל, (ומכ"ש אם נימא, דמה דשמואל אמר לו זיל זון, היינו למזונות, זאת אומרת, לזון את הבנות היתומות, ומה שאמרו שם: "לפרנסה הוא" דיחויא בעלמא היא, ולפיכך איקלע רבנאי למיזבן שומשמי עבור היתומות). ואולי הוא על דרך שאמרו במגילה י"ג, א' עה"כ: "וישנה ואת נערויה" ר' יוחנן אמר שהאכילה זרעונים, (ופירש"י: שהזרעונים טובים לצדיקים להבדילן ממאכל טמא) וכן הוא אומר בדניאל: "ויהי המלצר נושא את פתבגם ונותן להם זרעונים". וכתוב בההוא ענינא: "ולמקצת ימים עשרה

תפיסת יד". ובפירש"י שם, שני פירושים על תפיסת יד, או ג'-ד' אצבעות, או אחיזת חודי צפרנים, ע"כ. נמצא דבאחיזת חודי צפרנים לכו"ע לאו מקום שחיטה הוא, אבל משם עד ג'-ד' אצבעות, אמנם כן לפירוש השני, מקום שחיטה הוא, ולפי"ז, בתורבץ, יש שאינו מקום שחיטה לכו"ע, ויש דלאינך יש בו מקום שחיטה, הלכך שפיר אמר רב יהודה בשם רב דתורבץ מקום שחיטה הוא, אבל עשה מזה כלל על כל התורבץ. ובאמת הא בתוך אחיזת חודי הצפרנים, גם לרב לאו מקום שחיטה הוא, וא"כ בההוא תורא דבני רב עוקבא דאתחיל בו שחיטה בתורבץ הוושט וגמר בוושט דטרפיה רבא, היינו משום דהיה בתוך אחיזת חודי הצפרנים, דגם לרב לאו מקום שחיטה הוא.

וא"כ תמצא שח"ו למשויה רמי לרב יהודה אחיו לעלול לשקר ח"ו, אלא שבכל אלו שלשה המקומות עשה רב יהודה מהפרט כלל, וזה ליתא, שלא צדק בזה שעשה מהפרט כלל.

אבל מה נענה בהא דקמן, דכאן לא מסיים רמי: "הכי אמר שמואל" וא"כ איזו פרטים ואיזה כללים יש כאן? ואפילו לגירסת תוס' רי"ד, אכתי קושיא זו דאיזה כללים ואיזה פרטים יש כאן במקומה עומדת, והיל"ל: "לא תציתו להא דאמר יהודה אחי משמיה דשמואל הכי אמר שמואל וכו'".

ג) יש לדקדק מה שאמרו: "איקלע רבנאי... למיזבן שומשמי". איזה נפקותא היא לן אם איקלע למיזבן שומשמי או למיזבן מילתא אחריתי, או שאיקלע בתור אורת, יותר היל"ל: "איקלע רבנאי ואמר הכי", ומדדייקי לומר למיזבן שומשמי, משמעותו שזבינא דא, יש לה שייכות להא דאמר: "הכי אמר שמואל עד ודיין מצטרפין", אבל אין אתנו יודע עד מה, איזה יחס יש לזבינא דא להא דאמר שמואל עד ודיין מצטרפין.

ולתרץ כל זאת נלפע"ד להצריך הגירסא הישנה: "דאיקלע לגבן", באופן דרמי בר יחזקאל הוא דסיים לומר דאיקלע רבנאי ואמר הכי אמר שמואל עד ודיין מצטרפין, (ולא סתמא דש"ס הוא דקאמר לה), ובוה כבר הראה רמי, דבפרטים אין הכי נמי שצדק רב יהודה, וח"ו לא בדה מלבו לומר דבר בשם שמואל מה ששמואל לא אמר זאת מעולם, כי באמת אמר כן שמואל, אלא ששמואל אמר זאת על פרט, ומזה סבר רב יהודה לעשות זאת לכלל, על זה הדגיש רמי כי